Msgr. STJEPAN KORENIĆ

U obranu istine

Ne mea dona tibi studio disposta fideli
Intellecta prius quam sint, contemta relinquas.

(Pretiskano iz „Vrhbosne“)

1929
Tiskara „Bosanska Pošta“, Sarajevo

U posljednjem broju »Vrhbosne« ja sam se ponovno osvrnuo na historijski nekatekizam. Dalo mi je to povod, što su gg. kateheti Heffler i drugovi podastrli Predsjedništvu biskupskih konferencija i »Rukopis« toga nekatekizma. Ja sam u principu protiv takvoga nekatekizma ustajao, i ustao. Ali sam tomu i razloge naveo. Za potkrepu tomu ja sam i mišljenje drugih katoličkih naroda i biskupa naveo. Uz nepobitne dokaze i podatke austrijskih biskupa, a i njemačkih, istakao sam i to, kako se kod sv. Stolice sada radi, pod predsjedanjem državnog tajnika i kardinala Gasparria, i na jedinstvenom katekizmu za čitavu Crkvu katoličku. Napokon sam dodao, bude li od potrebe, ja ću se osvrnuti i na konkretni Rukopis toga historijskog nekatekizma, kog se podastrlo Predsjedništvu biskupskih konferencija.

U »Katol. listu« od 8. augusta br. 32. osvrću se gg. kateheti Heffler i drugovi na taj moj članak. Kako su gospoda u stvar upućena, neka, eto, o tome sudi nepristran čitalac.

Gg. Heffler i drugovi, da obeskrijepe moje tvrdnje, kažu, da bi to »morala biti moja dužnost, čim sam dobio od svoga Ordinarija Rukopis njihovog nekatekizma, **pismeno** informirati svoga Ordinarija,

kako su to ocjenitelji i drugih biskupija informirali. To sam ja bio dužan učiniti to više, što sam ja referent nadb. duhovnoga stola za osnovne škole«.

Moja draga gospodo, kako ja vidim, vi se na vrlo laganu ruku sa istinom razbacujete. A to nije nikakav šport. Ne samo da sam ja **pismeno** informirao svoga Ordinarija o tom Rukopisu, nego sam, i to već namah treći dan, kako sam Rukopis primio, i svoju pismenu ocjenu o njemu dao. Što više, ja sam svoga Ordinarija uz to jošte i to zamolio, neka taj Rukopis dade pročitati i drugima, bilo kojemu dušobrižniku ili kateheti, kako je to, eto, i austrijski episkopat učinio sa novim svojim katekizmom. Ali dakako vrsnim i objektivnim licima, koja nisu već a priori s vama se slikala. I to licima, koja znaju, ako ne već baš svih pet psiholoških stupnjeva, a ono barem razliku izmed sistemskog i nesistemskog katekizma, kad je to već drugima mučno shvatiti. Ako se gospodi dakle hoće, neka izvole otići Ordinariju nadbiskupije zagrebačke, tamo će na svoje vlastite oči vidjeti pismenu moju informaciju i pismenu ocjenu toga Rukopisa. Ako li pak to gospodu, bilo iz kojega razloga, smeta, eto, ja ovdje doslovno donosim onu istu ocjenu vašega historijskog nekatekizma, koju sam Ordinariju na ruke predao, a koja je u duplikatu u mene. Evo, kako glasi:

»Predloženi »Rukopis«, sa naslovom »Mali kršćanski Nauk«, imade da bude, po mnijenju g. Hefflera i drugova, udžbenik, koji se imade da upotrebljava i I. i II. razr., a i u III. i IV. razredu gdje se nije svršio u prijašnjim razredima.

Prema tomu, kako se vidi, sama gospoda dopuštaju, da će to biti jedina knjiga, koju će nekoja djeca imati u svojoj ruci kroz sve četiri godine. Upravo iz toga razloga, kako se vidi, strpali su u ovaj udžbenik i Biblijske pripovijesti, i katekizam, i liturgiku, i sve skupa su to obložili sa moralnim poukama u »Pamti«, i sa pjesmicama i sa inim dodacima. U »Naputku« pak II. str. 2. izjavljuju, da se u ovom udžbeniku iscrpivo obrađuje »obučna sfera Vjerovanja apostolskoga, deset zapovijedi i sv. Sakramenata«. Uz to dodaju, da je ovaj udžbenik pisan »i za grad, i za selo, i za djecu, i za učitelja, i za katehetu, i za roditelje, i za uzgajatelje. To je i školska knjiga, i pučka, i kućna, to je drugi Goffine«. (Nap. II. str. 4.)

No da samo letimice vidimo, kako je taj udžbenik iscrpivo i univerzalno obrađen.

Budući da gospoda sastavljači u ovom udžbeniku sva katekizamska pitanja samo iz Biblije izvode, to su oni u ovom udžbeniku ostali i bez mnogih zapovijedi Božjih. Tako n. pr. budući da u njihovom rukopisu nema biblijskih pripovijesti za drugu, četvrtu, petu, šestu, sedmu, devetu i desetu za-

povijed Božju, to je radi toga iz ovoga katekizma zajedno sa Biblijskim pripovijestima izostalo i tih sedam zapovijedi, iliti jasnije, posvema su izostale, do jedino, što se u formularu deset zapovijedi nabrajaju. Prema tomu, kad bi se ovaj udžbenik usvojilo, dogodilo bi se to, da dijete pobliže ne čuje nikada ništa o ovih sedam zapovijedi, budući da u Udžbeniku za njih nema pitanja i odgovora, dok ostale tri zapovijedi imadu po jedno (8 zapovijed) ili dva pitanja. Sam pak formular ispitivanja savjesti, kako to svatko znade, nipošto nije obrađivanje deset zapovijedi Božjih, koje treba da dijete u mladosti nauči i u životu vrši. A nasuprot, kako je to lijepo i logički na šest stranica sve ove zapovijedi sadašnji naš katekizam po Deharbeu obradio!

Kako je sa deset zapovijedi Božjih, upravo tako je i sa pet zapovijedi crkvenih. Ne samo da te zapovijedi nigdje nisu u ovom Udžbeniku posebno obrađene, nego nisu nigdje niti nabrojene, niti spomenute. Tako bi se dogodilo, kad bi se ovaj udžbenik odobrilo, da dijete svrši četvrti razred škole, a da neće znati niti pet zapovijedi crkvenih nabrojiti. A ipak dušobrižnik i na korizmenom egzamenu i u crkvi moli, i traži, da se te zapovijedi znadu. Dok sadašnji naš »Mali katekizam« po Deharbeu te crkvene zapovijedi barem nabraja.

Upravo tako je u ovom Udžbeniku i sa naukom o »grijehu ili prestupku zapovijedi«. Tu se niti ne spominju glavni grijesi nigdje. Prema tomu

dijete, koje i svrši četvrti razred škole, o tima grijesima ništa neće znati. Nasuprot, u sadašnjem našem »Malom katekizmu« po Deharbeu, kako je lijepo i shvatljivo za djecu u devet pitanja nauka o grijehu i prestupku obrađena.

Tako je u ovom udžbeniku i sa sv. Sakramentima. Kad bi se taj udžbenik usvojilo, bila bi posljedica ta, da dijete nikada ne bi znalo niti sedam sv. Sakramenata nabrojiti, budući da ih niti u udžbeniku nema, a pogotovo kad je za IV. razred i sama obradba manjkava.

Osim toga se u sadašnjem našem »Malom katol. katekizmu« po Deharbeu u »Dodatku« upravo iscrpivo i zaokruženo obrađuje Sakramenat pokore i Presv. Olt. Sakramenat tako, da tko ovo znade, imade znanje, koje ga posve može da zadovolji. U ovom pak udžbeniku bez ikakve suvislosti na više se mjesta, a svagdje po nešto malo nasiječe o Ispovijedi tako, da dijete iz ovoga udžbenika o Ispovijedi teško može da dobije zaokruženo i cjelovito potrebito znanje i utisak. Ali i tamo, gdje se govori o svim potrebnim uvjetima za valjanu ispovijed, svrhunaravni se karakter samoga pokajanja nigdje niti ne spominje. Savršeno i nesavršeno pak pokajanje isto tako nije našlo mjesta u ovom predloženom udžbeniku. A ipak su to tako znamenite i važne stvari, da ih svako katoličko dijete već u ranoj dobi treba da znade.

Uz to, kako se već u nas na svim stvarima bez prestanka traže novotarije i reforme, tako se i u ovom udžbeniku donaša nekakva novim riječima promijenjena ispovjedna molitva. Dosadašnja je ispovjedna molitva već kroz decenije doslovno ustaljena, i u generacije prešla. Ne znam, koju sada svrhu imade ova, na početku sa nekim riječima nova molitva. Ako se drži, da je sadašnja molitva preduga, zašto da se onda mijenja barem stari početak u ovoj molitvi: »Molim Vas oče duhovni za sveti blagoslov, da mogu pravo i potpuno (očitovati) ispovjediti svoje grijehe«.

I oni članci u udžbeniku »de Novissimis« nužno moraju da promaše svoju svrhu, budući da nisu napisani niti prema dohvatu djetinjega uma, niti su što drugo, nego neznatna izmjena Apokalipse, a što je većim dijelom i nerazumljivo za djecu u ovim razredima.

Da se uz to djeci »Novi Zavjet« uzmogne predočiti kao onaj, koji je Bogom bio unaprijed pretkazivan i naviještan, to je bezuvjetno nužno, da djeca u III. i IV. razredu, pošto je taj nekatekizam i za tu djecu namijenjen, čuju iz Staroga zavjeta barem nešto o najvećim ličnostima Abrahamu, Noemu, Jakobu, Davidu, prorocima i t. d. A kad tamo u ovom udžbeniku o svemu tomu ništa.

Ako se tomu jošte pridoda i pitanje, da li je upatno, da se pred »Pitanja« u katekizmu ovom stavljaju biblijske crtice i razne pouke, koje djeca ne moraju da uče, te za koje i sam g.

Heffler i drugovi vele, »da će djeca morati toliko da znadu, koliko upamte od predavanja«, onda ne znamo, u koju je onda svrhu ovaj nesistemski katekizam, u kome se pojedine istine redaju, ne, kako logički slijede jedna iz druge, nego kako su g. Heffler i drugovi postavili biblijske crtice. Tako n. pr. iz kojega razloga dolazi baš iza ozdravljenja stotnikova sluge oživljenje kćeri Jairove, iz čega g. Heffler i drugovi izvode Sakramenat posljednje pomasti? Kako i zašto, to neka sam Gospod Bog znade, a sudim, da to ne bi znala niti sama gospoda tomu da navedu razlog, koji bi iz biblije bio opravdan. I upravo za to, jer u ovom udžbeniku nije poredak biblijskih članaka prema sv. Pismu strogo kronologijski, ne može da se opravda i ovo skakanje iz jedne istine na drugu bez ikakve nutarnje logičke veze. Dok su nasuprot u sadašnjem našem »Malom Katekizmu« po Deharbeu sve pojedine istine strogo logički u cjelini povezane tako, da jedna slijedi iz druge organski. Samo je, na dotičnom kateheti, da on svojom pripravom kod kuće ove istine biblijskim konkretnim primjerima obrazloži, i tako djeluje na srce djece, da im te istine ne budu samo u pameti, nego da one vode i ravnaju sadašnji i kasniji život djeteta.

Napokon vele g. Heffler i drugovi u predgovoru »Rukopisa«, da bi se ovaj historijski nekatekizam imao da ilustrira sa oko 50 (pedeset) slika, koje da bi imale ilustrirati pojedine istine

vjere u katekizmu. Moje je mišljenje, da bi to bila u katekizamskoj obuci jedna gruba pogrješka. Ovakve su slike, a pogotovo u tolikom broju i na svakoj stranici, u katekizmu, kako nam iskustvo pokazuje, djetetu samo na smetnju prigodom učenja. A to zato, jer dijete, zabavljeno tolikim slikama na svakoj stranici u katekizmu, zaboravlja na glavnu stvar, koju treba da nauči. Ono, gledajući svaki čas one različne slike, zadržava se kod onih nebitnih detalja na slikama, koji i najviše okupiraju djetinju fantaziju, koja je već i onako po samoj prirodi živa, te traži i svaku sitnicu na slici i na njoj se zadržava. Uz to, ovakve slike nitisamu katekizamsku istinu strogo ne ilustriraju, a u premnogim slučajevima nije niti moguće da ju ilustriraju. Nasuprot pak u samoj Bibliji ovakve su slike zgodne zato, jer ove predočuju slikovito ono, što je u biblijskoj pripovijesti nevezanim slogom izraženo. I za to takve slike u takvom slučaju ne samo da nisu djetetu na smetnju, nego ga jošte potpomažu, da snažnije upamti onu biblijsku pripovijest. U talijanskom pogdjekojem katekizmu imade po koja slika — 5 do 6 — n. pr. Spasitelj na Križu, Anđeo, ili slika Majke Božje — ali u jednom katekizmu, kano što bi se u nas htjelo, servirati oko 50 slika — dakle čitavu galeriju, to je nepoznavanje djetinje fantazije i psihologije djeteta. Dapače i isti Pichler u svom »Katechismus der Katholischen Religion« nema više od 11 slika, a Slovenci

u svom katekizmu za III. i IV. razred niti jedne, kano što niti Nijemci u jedinstvenom svom katekizmu od g. 1925. To je i razumljivo.

Na osnovu dakle svega ovoga ovdje rečenoga držim, da je ovaj predloženi historijski katekizam, što su ga g. Heffler i drugovi sastavili i predložili sa suvislim njegovim štivom, ne samo suvišan, nego i štetan. I to ne samo poradi ovdje istaknutih nedostataka, nego i poradi toga, što su takav nekatekizam u principu odbili i drugi katolički biskupi, drugih naroda«.

Eto, tako sam ja o ovom Rukopisu Ordinariju Zagrebačkom na ruke pismeno predao svoje mišljenje, i Rukopis mu na ruke vratio. Da li se kasnije ove nedostatke ispravilo, to ne znam.

I eto, nakon svega toga, dolaze s takvom neistinom sada gg. Heffler i drugovi, i predbacuju, da bi to morala biti moja dužnost pismeno informirati svoga Ordinarija, kako su to ocjenitelji i drugih biskupija učinili. Pazi na srce svoje svom snagom svojom: De corde enim exeunt cogitationes malae... falsa testimonia... (Mat. XV. 19.)

No kakve se jošte vrste istinom služe gg. Heffler i drugovi u tom pitanju, neka je i ovo za primjer.

Kako sam to u »Vrhbosni« već u originalu istakao, austrijski biskupi preko biskupa dra. Waitza, a i njemački, kako to javlja profesor na teološkom fakultetu u Bonnu dr. Peters, upućeni su, a biskup

Waitz dapače i sam usmeno od samoga kardinala Gasparria upozoren je, i svjetovan, neka austrijski biskupi sa novim izdanjem svoga katekizma, koga namjeravaju izdati, jošte neko vrijeme zategnu, pošto se sada kod sv. Stolice radi na jedinstvenom rimskom katekizmu za cijelu Kat. Crkvu, onda bi se prema tomu katekizmu i njihov katekizam mogao da udesi. A ja sam na tu okolnost upozorio i našu javnost.

I eto nakon te konstatacije, nakon godinu dana, dolaze gg. Heffler i drugovi u »Kršć. školi« i u »Katol. listu« br. 5. i 6. odnosno 32., te vele, da to ne stoji, što vele biskup dr. Waitz i prof. dr. Peters. U Rimu da se na to niti ne pomišlja, ili da bi se kod kardinala Gasparria na takvom katekizmu radilo što, nego da je tu govor o Italiji. Prema tomu biskup Waitz i prof. Peters neistinito su obavijestili. Premda sam ja, a i svaki čitalac tvrdo o tom uvjereni, da je tvrdnja biskupa Waitza i prof. dr. Petersa istinita, ja sam se uza sve to preko odličnog jednog gospodina obratio i u Rim na upućeno jedno lice, te zamolio, da me informira 1. da li se kod sv. Stolice u istinu radi na gore rečenom katekizmu, na koji je kardinal Gasparri upozorio austrijskog biskupa dr. Waitza, i u kojem je sada stadiju ta stvar; 2. da li će taj jedinstveni katekizam biti u obliku pitanja i odgovora ili inače sastavljen; 3. u kakvoj je formi sastavljen katekizam, koji se sada u Rimu upotrebljava i kakav je uopće katekizam u Italiji u upotrebi?

Evo doslovnog odgovora u originalu a onda u prevodu:

»Il R. P. Rettore mi incarica di rispondere alla sua gentilissima lettera. Ecco quanto le posso dire in rapporto di suoi quesiti:

Si è lavorato a lungo intorno al Catechismo del Cardinale Gasparri: una prima redazione del testo è già da tempo finita: credo che ancora sia sotto revisione.

Il Catechismo è in forma di domande e di risposte, come gli altri Catechismi in uso nella Chiesa.

Il Catechismo che ora si adopera in Roma è quello che Pio X. ha prescritto per tutte le diocesi d' Italia: e comprende anch'esso domande e risposte.

In unione dei suoi Santi Sacrifici D. V. R.

P. Agostino Garagnani S. I.

U prevodu: »Vlč. otac Rektor nalaže mi, da odgovorim na Vaše prijazno pismo.

Evo što Vam mogu reći pogledom na Vaše upite:

Dugo se je radilo oko katekizma kardinala Gasparria: jedna prva redakcija teksta već je pred neko vrijeme gotova: držim, da je još pod revizijom.

Katekizam je u obliku pitanja i odgovora, kao drugi katekizmi u porabi u Crkvi.

Katekizam pak, koji se sada upotrebljava u Rimu, je onaj, što ga je Pijo X. propisao za sve biskupije Italije, te i on sadržava pitanja i odgovore.

U jedinstvu s Vašim svetim žrtvama...
O. Augustin Garagnani Garagnani S. I.

Eto, tako glasi na gornji upit odgovor.

Sada neka sude čitaoci s kakvim se savremenim sredstvima služe savremena gospoda Heffler i drugovi.

No sada ta ista gospoda opet i dalje tvrde, da je tvrdnja biskupa Waitza i dra. Petersa i za to neistinita, jer da ju je usmeno opovrgao sam referent pro scholaribus Sacr. Congr. Concilii Msgr. Veneziani pred katehetom dr. Oberškim, kojemu je Veneziani rekao, da se u Kongregaciji na takav katekizam niti ne pomišlja.

Sveti Bože! kako li si to ova naša gospoda Heffler i drugovi predstavljaju oprez i rad sv. rimske Kongregacije! O, dragi gospodine dr. Oberški! Kako smo presretni ja i njegova Eminenca Gasparri da Vas možemo u ovoj Kongregaciji vidjeti i pozdraviti! Otvorena naša srca na raspolaganje Vam stoje! Zapovijedajte! Kakav sistem! To je posla onoga bez posla Deharba! Savremeni kateheta po sistemu niti ne misli, a kamo li u školi da radi! To Vam valida onaj Vaš slavosrb Korenić u glavu utuvljuje! Ta svaki sistem školu i Crkvu sputava! Slikovito, sve u školi slikovito i zorno! Zorna mimika, zorna fanfara, zorni lampijoni, zorni fantomi, zorni tuš! Na svijetu ništa zornijega i snažnijega nema do riječi! Što je kateheta? Riječ! Što je župnik? Riječ! Što je advokat? Riječ! Što je zastupnik? Riječ! Dakle, prijatelju: Riječ, Riječ,

Riječ! To Vam je onaj genus i species pedagoški! To Vam je anatomija pedagoška! Znam ja: durus est hic sermo onomu Vašemu Flachsmannu! Samo confortamini! A na rastanku, g. dr. Oberški, ali samo Vama, onako sub rosa, one Švabe, ovdje smo mi dobro nasadili!

Moja draga gospodo, zar Vi držite, da se u sv. rimskim Kongregacijama nalaze kakvi razgaljeni na vašarskim daskama izvikači! Prije nego li kakvo važno pitanje u Kongregaciji dozori, na kome godine i godine najumnije glave rade, i kroz brojne redakcije prođe, zar Vi držite, da se ono svakomu, tko samo pokuca, namah na tanjuru pruži, da ga javnost glođe i izvrće u svoje lične svrhe! Zar Vi ne znate, da ima stvari, na kojima se u Kongregacijama radi, koje se prije smiju jedino biskupima priopćiti, a i stvari, za koje prije niti isti biskupi ne mogu da znadu! Toliki je oprez i tajna u sv. Kongregacijama. A gg. Heffler i drugovi vele, kako je sam referent u S. Congr. Concilii Msgr. Veneziani usmeno pred dr. Oberškim oprovrgao izjave biskupa Waitza i prof. dra. Petersa. Drugim riječima, da su ova dvojica neistinu kazali.

Premda sam ja znao, baš radi gornje zakopčanosti, da je to isključeno, da bi ja od rečene S. Congr. Conc. mogao u tančine doznati od rečenoga referenta Msgr. Veneziania, koliko je istine na riječima gg. Hefflera i drugova; premda sam ja i svaki čitalac uvjeren, da su informacije biskupa Waitza i prof.

dra. Petersa, koje je ovaj prvi upravo iz ustiju samoga kardinala Gasparria doznao, istinite, ja sam se sam, lično, preko odličnog gospodina, pismeno obratio i na samoga referenta kod S. Cong. Conc. Msgr. Veneziania i zamolio ga, nebi li mi smio, ravnanja radi, barem u glavnom saopćiti 1. da li se radi kod sv. Stolice na rečenom katekizmu, o kom je kardinal Gasparri izvijestio austrijskog biskupa dra. Waitza, i u kojem je stadiju stvar, 2. da li će taj katekizam biti u obliku pitanja i odgovora, 3. u kakvom je obliku sadašnji katekizam u Italiji općenito sastavljen, da li na osnovu biblije ili nauka zasebice.

Na 20. juna o. g. ja sam primio vlastoručno, ne usmeno, nego pismeno od samoga referenta S. C. C. Msgr. Veneziania list, čelo koga stoji: Riservato.

Pristojan svećenik, kad uščita tu riječ sa takvoga mjesta, neće cijele sadržine takvog lista u javnost iznositi. U interesu stvari, a na suzbitak neistine te tvrdnje gg. Hefflera i drugova, iznijet će iz njega, bez povrede reservata, samo ono, što je glede toga katekizma, na osnovu samoga ovoga reservata, javno svima poznato.

Msgr. Karlo Veneziani pak eto u svom listu, koji stoji svakomu kod mene na uvid, kaže, 1. da je rečeni katekizam od kardinala Gasparria »pripravljen« = »preparato«; 2. taj katekizam, »kako je svima poznato, zadržat će oblik pitanja i odgovora« = »come è a tutti noto conserverà la forma di domanda e risposta«; 3. tekst pak u Italiji, je katekizam Pija X. koji stavlja posebice nauku, a zatim u dodatku svetu povijest = »Il testo di Catechismo usato generalmente in Italia è il Catechismo di Pio X. che mette a parte la dottrina e poi in appendice la Storia Sacra.«

Tako, eto, referent S. C. C. Msgr. Veneziani; koji je ujedno i odgovor na nesistemske Hefflera i drugova privatne i nepropisane nekatekizme sa imprimatur, kano »Parole di vita«, i t. d., koje nekatekizme otklanja općeniti sistemski katekizam Pija X. koji je propisan za sve biskupije Italije.

Sada neka sudi čitalac, s kakvim časnim sredstvima se služe gg. Heffler i drugovi.

Godine 1921. dao je kateheta g. Heffler u »Kršć. školi« broj 3.—6. ovu izjavu: »Iz razloga, koji su jači nego je moja dobra volja, odlučio sam napustiti svaki javni izvanškolski rad, u prvom redu katehetični, bilo društveni, bilo publicistički, reformni ili kurzovni. Vjeran toj odluci, već sam položio odborsko članstvo kod nekih kršć. kult. institucija, pa sam to prisiljen učiniti i kod ovoga slavnoga društva«.

A koji su to bili razlozi, koji su bili jači od dobre volje g. Hefflera? Bila je to u »Kršć. školi« njegova lakomislena tvrdnja, da je biblijsko-histor. ka-

tekizam od Pichlera već posvuda uveden i propisan po biskupima, po svoj Njemačkoj, Bavarskoj, Austriji i t. d. samo mi Hrvati nenapredni ostadosmo. A kad tamo, ja sam, kako se čitaoci sjećaju, zorno, listovima svih biskupija, dokazao, da je to od riječi do riječi prosta šljeparija. Referent in mare te novi fluctus? Samo istina spasava! Ona je jedina jača od svake neistine.

Tko je zapravo dao povod svjetovnim vlastima, da zabranjuju u nas u II. razredu osnovnih škola udžbenik — katekizam — a duhovna se sada oblast mora da bori protiv ove zabrane?

Kako se u nas na osnovu neispravnog stanovišta, koje zastupaju gospoda Heffler i drugovi lakomisleno u javnosti radi, neka je ovaj primjer, koji je u uskom vezu sa nesistemskom vjeroučnom obukom, napose u osnovnim školama.

Ministarstvo je Prosvjete, kako je to službeno oglašeno, izdalo odredbu, kojom se od sada zabranjuje u I. i II. razredu osnovnih škola svaki drugi školski udžbenik, osim bukvara i čitanke. Po tom određenju, prema sudu nekojih prosvjetnih odjeljenja, zabranjen je udžbenik — katekizam za II. r. osnovnih škola.

Pošto je ta stvar došla i na duhovnu oblast nadbiskupije zagrebačke, a ja da o njoj svoje mišljenje rečem, te prema tomu i svoj predlog stavim, ja sam

o njoj namah u narednoj sjednici referirao, i to, eto, ovako:

Raspisom Ministra Prosvjete od 10. oktobra 1927. O. N. br. 63.538. ne smije se od sada u I. i II. razredu osnovnih škola upotrebljavati nikakve udžbenike osim bukvara i čitanke. Svaka se druga grana obuke u tim razredima imade u školi sa malom djecom usmeno uzimati, zorno i pripovijedanjem, tako, da djeca u tim godištima bez udžbenika imadu da nauče određeno naukovno gradivo.

Na osnovu toga »Raspisa« Ministarstva Prosvjete, odredilo je i Prosvjetno odjeljenje zagrebačke županijske oblasti svojim riješenjem od 4. Maja 1929. broj 8186. da se u I. i II. razredu osnovnih škola ne smije upotrebljavati niti udžbenik iz vjeronauka — katekizam — nego da se u tim razredima imaju djeca poučavati u vjeri svojoj bez udžbenika, usmeno i pripovijedanjem.

Duhovni je stol odgovorio na ovakvo riješenje Vel. župana zagrebačke oblasti (Prosvjetno odjeljenje) svojim otpisom od 27. V. 1929. broj 3645. istomu sa upozorenjem, da se rečeni »Raspis« Min. Prosvjete ne odnosi i na udžbnik za nauku vjere. A to za to, jer se u privremenom planu nastavnom od 31. oktobra 1927. broj 249. koji je jošte i danas na snazi, naročito veli, da za nastavu o vjeri važi dosadašnji program, dok se ne izradi novi. U dosadašnjem pak programu, i odredbi bivše Hrv. Slav. Dalm. vlade propisan je za II. razred osnovne škole za nauku vjere

udžbenik »Mali katekizam«. I na osnovu toga je duhovni stol zamolio Vel. župana, (Prosvjetno odjeljenje), neka bi rečeno svoje riješenje onamo promijenio, da se gornji »Raspis« Min. Prosvjete ne odnosi i na udžbenik vjere.

No na ovo odgovorio je Vel. župan (Prosvjetno odjeljenje) svojim dopisom od 3. juna 1929. br. 10691. duhovnom stolu, da se rečeno rešenje od 4. Maja ne može opozvati, jer ono skreće pažnju sreskim školskim nadzornicima i upravama osnovnih škola, da strogo paze, da se tačno izvršuju naredbe Ministra Prosvjete, koje iz pedagogijskih razloga zabranjuju, da se u I. i II. razredu osnovnih škola upotrebljuju ikakvi drugi udžbenici osim čitanke i bukvara. Tu je svoju odluku, kaže Veliki župan, ponovilo Ministarstvo Prosvjete i nedavno na 1. aprila 1929. broj 26608. Prema tome se, nastavlja dalje, ne sme u II. razr. osnovnih škola upotrebljavati knjigu katekizam. Time naravno nije izmenjena naučna osnova, katekizam se uči i dalje, ali ga djeca ne smiju učiti iz knjige, jer po citovanoj naredbi Min. Prosvjete ta se knjiga ne sme u II. razredu upotrebljavati. To vredi i za druge predmete. Min. Prosvjete je bilo vođeno važnim pedagogijskim razlozima, pa se ona mora i vršiti. Neki učitelji vere protive se tomu. Ali toga protivljenja ne sme biti. Stoga sam nedavno i zamolio taj nadb. duh. stol a to činim i ovom prilikom, da

svim učiteljima vere u osnovnim školama skrene pažnju na to, da se naredbe imaju izvršivati.

Tako, eto, glasi odgovor Vel. Župana — Prosvjetno odjeljenje. A ja sam tada na to u konsistorijalnoj sjednici ovako nastavio: Ako se na osnovu ovoga riješenja Ministarstva Prosvjete, odnosno Vel. župana — Prosvj. odjeljenja — odstrani iz škole udžbenik iz nauke vjere iz II. razreda, i ako kateheta djetetu u školi samo usmeno pripovijeda o Bogu, Zapovijedima, Sakramentima, Milosti i t. d. kano kakovu pripovijest, i ako dijete kod kuće, jer nema u ruci udžbenika, ne nauči pomno na pamet onih istina vjere, koje mu je kateheta u školi protumačio, onda to znači toliko, koliko djetetu uskratiti obuku iz vjere. A to za to, jer, kako se iz iskustva znade, mnogo dijete, ono, što je u školi od katehete pripovijedanjem samo čulo, već u školi u brzo i zaboravi. A mnogo opet dijete, u živahnosti i nemiru i rastresenosti, napose ako je uz to jošte i škola puna djece, nije ono niti čulo, što je kateheta u školi pripovijedao i tumačio. I tako je u dobroj česti obuka iz vjeronauke na ovakov način promašena. Dok si nasuprot dijete kod kuće iz katekizma mora barem onu lekciju na pamet naučiti, iliti umemorirati. A to za to, jer ga drugi dan kateheta u školi kontrolira i ispituje. Za to bi, po sudu svakoga razboritoga pedagoga, odstranjenje udžbenika za nauku vjere iz ove škole, odnosno razreda, bilo, ne samo

gruba pedagoška pogreška, nego i od nedoglednih štetnih posljedica.

No prije nego li ja u povodu ovakvoga riješenja stavim na Ministarstvo Prosvjete moj predlog, kog bi ovaj preč. nadb. duh. stol imao onamo podastrijeti, nadaje se ovdje namah i pitanje: kako je uopće u svjetovnih nastavnih čimbenika mogla ovakva misao nadoći, da je na zdravom nastavnom i uzgojnom redu takva misao nepoznanica. Imajući na umu kako se u nas na vjeronaučnoj građi radi, i na kakav se u nas sve način eksperimentira psihološka snaga maloga djeteta, ne treba te prvotne misli tražiti u nastavnih svjetovnih čimbenika. Prije bi se moralo da stavi pitanje: kako je to, da svjetovni faktori već davno prije nisu zahvatili tu misao, da se i udžbenik iz nauka vjere imade ukloniti iz II. razr. osnovne škole. Napose mora da se čudi, kako je to, da Ministar Prosvjete, odnosno Prosvjetno oblasno odjeljenje, već prije svojim prijašnjim Raspisima nije izdalo ovakvo rešenje, kakvo je, eto, sada izdalo.

Već par godina, bez ikakove promišljenosti i daljnjih posljedica, kano da se sa pol sela okladilo, dokazuje se u »Kršćanskoj školi« i »Katoličkom listu«, kako je u nas jošte i danas na snazi nesavremeni stari konzervatizam. Kako bi trebalo obuku iz vjeronauke u osnovnoj školi, a i u svim srednjim školama postaviti na »savremenu« posve novu osnovku. Samo kanonik Korenić, školski referent, koči sa svojim zastarjelim predagoškim nazo-

rima, da se u nas ne može da razvija i kroči uporedo sa savremenom psihološkom školom obučavanje u nauku vjere. Kateheta g. Heffler u »Kršć. školi« dokazuje, kako se u »Švicarskoj uopće nema u rukama nikakvog udžbenika osim molitvenika«. Dokazuje, kako »najbolji uspjeh postizavaju oni župnici, koji osim žive riječi ne upotrebljavaju drugih pomagala«. Dokazuje, kako i neko ji naši hrvatski svećenici rekoše, da se slabo obaziru na katekizam, i da im je onda rad najuspješniji.« Dokazuje, »kako se je godine 1906. u Zagrebu na kurzu čulo: Isusa su djeca slušala. Ali da je Gospodin rekao: evo Vam udžbenik, za budući put imadete naučiti odavle dovle, tko ne bude znao, dobit će drugi red, ili opomenu, ne bi se djeca Gospodinu veselila.« Dalje opet dokazuje, da »memoriranje katekizma predstavlja najnižu, najprimitivniju stepenicu katekeze«. Onda opet: »od napametnog učenja nastupaju katastrofalne posljedice«. Onda dokazuje, kako »mjesto katekizma treba uvesti »religijski« udžbenik, koji pripovijeda«, koji »dira u srce« i t. d. i t. d. (»Kršć. šk.« br. 9. 10. 1920.)

Kateheta pak g. dr. Oberški u »Katol. listu« dokazuje, kako se »Isus u svojim poukama nije vezao na redoslijed kakvoga sistemskoga katekizma, nego su slijedile na osnovu različnih prispodoba«. Biblijsko-kronološki red historijskog nekatekizma ne osni-

va se samo »na suhoparnom apstraktnom, za dječji um nedohvatnom intelektualizmu, nego na psihološkoj dispoziciji djece.« Taj se red djeci jače i trajnije utisne u dušu, nego li »memorisanje po suhom teoretskom sistemu poredanih katekizamskih definicija« i t. d. (»K. l.« 8. 1928.)

Tako se, eto, već par godina u »Kršćanskoj školi« i »Kat. Listu« piše. Tu ne treba katekizma, tu ne treba djeci memorirati, tu treba sve zorno, sve usmeno pripovijedati. Episkopat pak austrijski svoje katehete upozoruje: »Današnje nepoznavanje vjerskih istina ima svoj razlog i u tom, što mnogi u školi nisu navikli, da drže vjerske istine u pameti. Točno formulirane vjerske istine utjecat će i na volju«. (Kršć. škola br. 5.—6. 1927.) »Biskupi za to hoće, da se zadrži oblik pitanja i odgovora poradi toga, jer on podupire pamćenje«. (ibid.) A u nas se eto lupa i mlati kako se komu svidi.

Ako sami uzgajatelji javno pišu i dokazuju, da ne treba djeci u školi udžbenika, ako javljaju da je onda najbolji uspjeh, kada se na katekizam ne obaziru, ako sami dokazuju, da je memoriranje vjerskih istina najniža i najprimitivnija stepenica katekeze, ako od napametnog učenja nastupaju »katastrofalne posljedice«, šta se onda treba čuditi Ministru Prosvjete, odnosno Prosvjetnom inspektoru, ako on izdaje naređenje, da se iz pedagoških razloga imade iz I. i

II. razr. osnovne škole odstraniti udžbenik iz nauka vjere, i da se djecu u tim razredima imade u nauku vjere poučavati bez udžbenika — samo zorno i pripovijedanjem. Čemu onda prosvjedi i vika protiv i Ministra Prosvjete i Prosvjetnog inspektora, kada oni ništa drugo nisu svojim Raspisima i Naređenjima učinili nego samo ono, što sami kateheti žele, što sami uče i dokazuju, da je uputnije i pametnije prema njihovoj hodegetici. Namjesto da su sada gg. Heffler i dr. Oberški harni, što su njihovu nauku posluhnuli i u život je priveli, oni se sada u duši bune i prigovaraju.

Eto, tako se u nas nepromišljeno radi i nabacuje se tako važnim i svetim školskim naučnim pitanjem. To se samo u nas može da dogodi na školskom polju.

No uza sve to što se u vjeronaučnoj grani sa strane naše tako grube pogrješke čine, ja predlažem, da se sa strane nadbisk. duh. stola upravi na Ministra Prosvjete (Prosvjetni Savjet) slijedeći utok:

Veliki Župan zagrebačke oblasti, Prosvjetno odjeljenje, sa svojim naređenjem od 28. Maja 1929. broj 10484, na osnovu Raspisa Min. Prosvjete od 10. oktobra 1927. O. N. Br. 63538, a na osnovu mišljenja Glavnog Prosvjetnog Savjeta, odredio je da se iz pedagoških razloga ne smije u I. i II. razredu osnovnih škola nikakve udžbenike upotrebljavati osim čitanke i bukvara. Pošto se u II. razr. osnovnih škola rk. školska mladež kod obučavanja u vjeri služi udžbenikom — katekizmom — to je, na osnovu gornjeg Minist. Raspisa Vel. Župan, Prosvjetno odjeljenje, za-

grebačke oblasti, u tom razredu i vjeronaučni udžbenik — katekizam — zabranio.

Ovaj nadb. duhovni stol uljudno moli Glavni prosvjetni Savjet, da rečenu zabranu Vel. Župana — Prosvjetno odjeljenje, onamo promijeni, te Vel. Župana svrati pozornost, da se Raspis Min. Prosvjete od 10. oktobra 1927. broj 63538 ne odnosi na udžbenik iz nauka vjere rk. školske mladeži. A to iz razloga, jer se u nastavnoj osnovi, štampanoj u »Nar. Nov.« od 31. oktobra 1927. br. 249. koja je jošte i danas na snazi, napose kaže, da za nastavu o vjeri važi današnji program, dok se ne izradi novi. Prema tomu dakle jošt vazda vrijedi za nastavu o vjeri odredba bivše vlade za bogošt. i nastavu od 4. juna 1905. broj 9258. po kojoj je za II. razred propisan katekizam.

Da se gornji Raspis Min. Prosvjete ne odnosi na udžbenik iz nauka vjere, to se vidi i iz toga, što ga niti jedan Vel. Župan — Prosvjetno odjeljenje — ne tumači za svoje školsko područje u smislu, da se taj Raspis odnosi i na udžbenik iz nauka vjere. Prema tomu se po tamošnjem znanju i provodi takva praksa u drugim oblastima.

Uz to, premda po gornjem Raspisu Min. Prosvjete nisu dozvoljeni udžbenici u I. i II. razr. za »Račun«, to je ipak odobrena i propisana za I. i II. razred osnovnih škola, povrh Čitanke i Bukvara, i »Računska početnica« za I. razred osnovnih škola, i »Računska vježbenica« za II. razred osnovnih škola od Min. Prosvjete od 19. IV. 1929. O. N. Br.

28.764. na osnovu mišljenja Glavnog Prosvjetnog Savjeta od 28. III. 1929. broj 301.

Ako je pak za školsku djecu I. i II. razr. osnovnih škola, povrh Čitanke i Bukvara, nužna jošte i »Računica«, da djeca iz nje kod kuće uče, onda je za školsku djecu pogotovo nuždan udžbenik iz nauka vjere u II. razredu, iz koga treba da djeca kod kuće nauče one istine svoje vjere, koje im je kateheta u školi protumačio. Stoga ovaj nadb. duh. stol moli Min. Prosvjete, da upozori Vel. Župana, Prosvjetno odjeljenje zagrebačke oblasti, da se gornji raspis ne odnosi na udžbenike iz nauka vjere.«

Eto, tako glasi moj predlog na obranu vjeronaučnog udžbenika za II. r. osnovnih škola na Glavni prosvjetni Savjet, odnosno Min. Prosvjete. Nepromišljenim eto bacanjem fraza protiv sadanjeg sistemskog katekizma, kano i naučne metode, ruše gg. Heffler i drugovi ne samo vjeronaučni sistem, nego, eto, i svaki vjeronaučni udžbenik u II. r. a protiv čega se sada mora da bori duhovna oblast.

Nacrt »Pragmatike« za honorare piscima vjeronaučnih udžbenika.

»Katol. List«, donoseći posljednji »Izvještaj« o katehetskoj skupštini od jula o. g., naglasuje, da je katehetsko društvo po svom predsjedniku dr. Oberškom podastrlo i »Pragmatiku« o izradbi i nagrađivanju pisaca vjeronaučnih udžbenika. Ali odo-

brenja te Pragmatike po duhovnoj oblasti da nema jošte do danas. Dakako da je, kako u obrani sistemskog katekizma, tako i u ovom nezgodnom Nacrtu Pragmatike tomu zapreka opet referenat.

Da čitalac uzmogne pravo shvatiti i znati šta je na stvari, i da može prosuditi, da li je moje stanovište, koje sam obrazložio i predložio na prihvat u konzistorijskoj sjednici nadbiskupije zagrebačke glede te predložene »Pragmatike«, ispravno i pravedno, evo u kratko:

Prije rata, a za vrijeme Hrv. Slav. Dalm. zemaljske vlade, svi su se školski udžbenici, pak i vjeronaučni, štampali u vlastitoj nakladi školskih knjiga i tiskanica. Pisci školskih knjiga dobivali su za svoj rukopis honorar prema utanačenju sa dotičnom vladom za bogošt. i nastavu, kako je to u ono doba uređeno. Današnja tiskara Narodnih Novina, i ona velika zgrada podignute su sa čistim prihodom od prodaje školskih udžbenika i tiskanica. Prošle godine, kako je javljeno, pribralo se uz to od prodaje školskih udžbenika i tiskanica jošte i dvanaest i pol milijuna dinara gotovine, kojom bi se svotom imalo sagraditi novu učiteljsku školu u Zagrebu i jošte neke učevne zavode. I to je bila vrlo mudra ustanova. U rukama vlade bili su školski udžbenici jeftini. A uz to i općenita narodna korist. Svako, i najsiromašnije dijete moglo si je nabaviti školski udžbenik.

No za vrijeme rata, a i poslije rata, najednom nastade promjena. Dozvolom Namjesništva i tadanjeg Prosvjetnog odjeljenja autori školskih udžbenika mogli su izdavati i štampati svoj rukopis i u vlastitoj nakladi i po volji s njime raspolagati. Ako li se koji od njih sam nije htio time baviti, on je svoj udžbenik, uz sporazum i honorar, predao komu drugomu u nakladu, pothvatniku, ili društvu, ili kojoj tiskari. Dakako da je u sporazumu s takvim nakladnikom autor dobio i vrlo obilan honorar za svoj udžbenik. Ali je opet, što je i shvatljivo, i nakladnik, ili društvo, nastojalo, da i oni kod toga financijalno zarade. Meni je takav jedan poduzetnik poznat, koji je od autora otkupljivao udžbenike — devet na broju — te ih u vlastitoj nakladi štampao, te time i nekoliko milijuna zaradio. Tražio je i u mene, ne bi li ja kod duhovnog stola zastupao, da se njemu preda u nakladu izdati »Biblijsku povijest« za osnovne škole. Razumije se, da sam ja najodlučnije ustao protiv toga i naveo razlog.

Posljedica toga što je vlada napustila izdavati u vlastitoj nakladi školske udžbenike, bila je ta, da je sa školskim udžbenicima nastala prava industrija, obično lično lukrativno poduzeće, a prema tomu, što je i shvatljivo, da su na taj način i školski udžbenici za školsku djecu, odnosno roditelje, u horendnoj mjeri poskupili. Pod oblikom, da je kod štampanja režija bila velika, izbilo se na vrsima, i udarilo se udžbeniku visoku cijenu. Roditeljima, koji

imadu dvoje, troje, ili više djece, niti dvo, tromjesečna plata nije dostajala samo za školske knjige na početku školske godine. A da bude takvo poduzeće jošte unosnije, svake se školske godine ili nove udžbenike sastavljalo i izdavalo, ili stare prerađivalo, ili upotpunjavalo, a prema tomu i honorari autorima i nakladnicima poskočili. Dakako sve na račun roditelja i siromašne školske djece. Nedavno su novine donijele da je samo do sada štampano 21 čitanka za osnovne škole i odobreno. A 32 ostala udžbenika.

Što se vjeronaučnih udžbenika tiče, ja sam u konsistorijalnim sjednicama ovo mišljenje zastupao: Najuputnije je 1) duhovna oblast neka sve vjeronaučne udžbenike u svoju vlastitu nakladu preuzme i štampa u nadb. tiskari. 2) Svaki vjeroučni udžbenik neka duhovna oblast od autora, prema radu pisca, uz primjerenu cijenu, i u sporazumu u svoju svojinu otkupi. A onda neka neodvisno i samostalno udžbenik štampa. 3) Otkupnina rukopisa neka se ne honorira po broju štampane naklade udžbenika nego po uloženom trudu i priboru naučne građe kod pisanja i sastavljanja udžbenika. 4) Vjeroučni školski udžbenici moraju da budu što jeftiniji, da si i najsiromašnija djeca uzmognu takav udžbenik nabaviti. 5) Sav eventualni čisti prihod neka se pribire i stvori fond, kojim se onda neka podigne katehetski dom, kao što je to i drugdje, u kojem će kateheti imati svoj stan i opskrbu, da se ne moraju po gostionama i krčmama povlačiti i stanovati u kojekakvim

prilikama na štetu svoga zvanja. 6) Budući pak da školska mladež i drugih biskupija, a ne samo zagrebačke nadbiskupije, kupuje i upotrebljava ove školske vjeronaučne udžbenike u školama, držim da je pravedno, da od toga čistoga prihoda, odnosno katehetskog doma imadu i kateheti drugih biskupija korist. A ta korist mora u tomu da bude, da kateheti i drugih u nas biskupija imadu, kada u Zagreb dođu, u tom domu, već prema prilikama, stan i opskrbu, te da taj dom smatraju kano i svoj vlastiti dom.

Eto, takvo sam ja stanovište zauzeo glede vjeronaučnih udžbenika. I to je stanovište Ordinarij zagrebački sa potpunim odobrenjem u konsistorijalnoj sjednici prihvatio i odobrio.

No, eto najednom i tamne strane. Pod dojmom primjera svjetovnih autora školskih udžbenika, eto kako se ovaj moj predlog sa strane nekoje gospode kateheta u nas tako zvanom »Pragmatikom« izigrava.

I najprije se, sa strane neke gospode kateheta, kako je to već iz »Katol. lista« poznato, stavilo na episkopat predlog, da se sve dosadašnje školske udžbenike, od osnovne škole pa do srednjih škola, imade brže bolje, kao nesavremene odstraniti i sa modernim novima zamijeniti. Namah se odredilo i pisce i autore za svaki udžbenik. U tri — četiri — mjeseca treba da svaki podastre već gotov nacrt za svoj udžbenik. U »Katol. listu« ja sam tada istakao, da je to neoprostiva nepromišljenost, jer šta se može

u tako kratko vrijeme solidna napisati. Istakao sam, uz neke sitne korekture, i prednost donašnjih vjeroučnih udžbenika. Jedini su sarajevski kateheti izjavili, da je to površnost i nepromišljenost, i nisu se odazvali pozivu. Ali zaludu. Podastrlo se, prihvatilo se, nasukalo se. A kako je poznato, već prvi takav novi udžbenik bude a limine zabačen, i to po cenzorima, koje je sam odlučujući čimbenik u tu svrhu odredio.

I nakon toga podnese u ime kateh. društva g. Dr. Oberški na 29. X. 1928. Predsjedništvu biskupskih konferencija »Nacrt pragmatike između pisca i nakladnika vjeroučnih školskih knjiga.«

Taj nacrt ja sam dobio, da ga, kao referent duhovnog stola, proučim, i o njemu svoje mišljenje rečem.

Kako sam ja o tome Nacrtu svoje mišljenje obrazloženo istakao, neka sudi čitalac. A kada ga čitalac pažljivo pročita, neka sudi, i neka reče, da li je ovo moje stanovište ispravno ili ne. Evo kako sam svoje stanovište obrazložio:

»Katehetsko društvo poslalo je Predsjedništvu biskupskih konferencija na odobrenje Nacrt »Pragmatike« između pisca i nakladnika vjeronaučnih udžbenika. Dobio sam ovu »Pragmatiku«, da o njoj referiram.

Prije nego li se na samu Pragmatiku osvrnem, neka mi je, poradi važnosti stvari, dopušteno, da ustanovim nekim činjenicama, koje su u vezi sa ovim predloženim »Nacrtom«.

Prvo. Nekada se je to to smatralo za počast i povjerenje od strane duhovne oblasti, ako je ista povjerila kojemu vjeroučitelju, ili više njima, bilo na preradbu, ili na izmjenu kojega vjeroučnog udžbenika. Nas je u svoje vrijeme petorica osnovnih i srednjoškolskih kateheta, zajedno sa sveučil. prof. Dr. Belajem, pune dvije godine prerađivalo i usavršavalo, kod sada pok. kanonika Suka, sadašnje katekizme za osnovne škole, koji su, uz gotovo nikakvu promjenu, jošte i danas isti ostali na snazi, a da nitko za to ni prebite pare nije tražio, ni dobio za svoj trud, do jedino što nas je poslije sjednice pok. Suk počastio. Sadašnja nekoja gg. kateheti traže »Pragmatiku«, i prema predloženoj Pragmatici, kako će se razabrati, gotovo za nikakav posao traže po 20.000—30.000 D., a uz to i za svako drugo, ili treće godište traže kod ponovnoga štampanja kojeg udžbenika gotovo za nikakov posao po 10.000—16.000 D., ne imajući pred očima zamašne misli, koju svi drugi staleži imaju — napose učiteljski stalež — da se naime, kako sam to predložio, i nadb. duh. stol prihvatio, čistim prihodom vjeronaučnih udžbenika podigne za sva vremena »Katehetski dom«, u kome bi gg. kateheti imali pristojni stan i opskrbu, da se ne moraju po gostionama i privatnim stanovima, na štetu staleža, povlačiti. A da i vanjski kate-

heti, i iz drugih biskupija, imadu gdje odsjesti, kada u Zagreb dođu.

Drugo. Već sam način predlaganja ove »Pragmatike« u redovnim odnosima nekako čudnovato osjetljivo zvuči. Kada je naime Ministarstvo Prosvjete od 7. februara 1921. br. 826 izdalo današnja postojeća »Pravila« o štampanju i honorarima udžbenika i pomoćnih nastavnih sredstava za osnovne i srednje i stručne škole, onda ta »Pravila« nisu sastavljali, niti honorare propisivali sami nastavnici, nego je ta »Pravila« sastavilo i honorare odredilo samo Ministarstvo Prosvjete. Ovdje pak vidimo sasma protivno. Ovdje sastavljaju »Pragmatiku« i propisuju sebi honorare sami gg. kateheti, i šalju je na odobrenje duh. oblasti...

A sada neka mi je dopušteno, da se osvrnem na samu predloženu »Pragmatiku«.

Prema ovdje predloženoj »Pragmatici«, kako se vidi, sva su izdavanja, kako vjeronaučnih udžbenika, tako i manipulacija s njima, i novčani prihodi i honorari usredotočeni jedino u odbor od tri lica, koji posve neodvisno djeluje, i koji ništa nema zajedničkoga sa duhovnim stolom. Taj odbor prema ovoj Pragmatici sve svoje zaključke šalje mimo duhovnoga stola, izravno i jedino na Predsjedništvo biskupskih konferencija, koje može da bude, prema ovoj »Pragmatici«, i neobjektivno upućeno, kako će se to namah vidjeti. Jedino taj odbor odlučuje, da li se udžbenici iz upotrebe imadu odstraniti ili ne, i novima zamijeniti; da li se imadu temeljito preraditi, ili samo djelomično izmijeniti, ili pak nepromijenjeno štampati. Jedino taj odbor određuje pisce, i jedino on određuje visinu honorara za novi sastavak i prvu nakladu. Jedino on određuje honorar i za promijenjeni i nadopunjeni sastavak i drugu nakladu. A tako isto i za nepromijenjeno štampanje udžbenika. Jedino on određuje trim cenzorima honorar i za cenzuru rukopisa, a isto toliko i za ponovnu cenzuru rukopisa. On određuje visinu honorara i za korekturu, i za reviziju, i za tehničku stranu. A napokon jedino taj odbor određuje procenat (%) honorara i piscima od prodaje te cijene i broja udžbenika. I sve ove navedene honorare, po ovoj »Pragmatici«, mora da snosi jedino čista dobit od vjeronaučnih udžbenika. I napokon jedino taj odbor je vlastan da pregovara sa dotičnom tiskarom u pogledu štampanja i gledom na papir i gledom na cijenu, te prema tomu ne može da ne nadođe i momenat, da se štampanje i drugoj tiskari predade, a ne nadbiskupskoj tiskari.

Da si sada prema ovakvoj »Pragmatici« svatko uzmogne predočiti i dobiti jasnu njezinu sliku u samom činu, napose u pogledu honorara, koji nekoja gg. kateheti u nas kod izdavanja i vjeronaučnih udžbenika traže, a napose prema onoj: opposita juxta se posita... neka mi je dopušteno, da ovdje isto-

smjerno istaknem honorar piscima vjeronaučnih udžbenika u ljubljanskoj biskupiji, na osnovu evo ove ovdje informacije, koju sam iz Ljubljane dobio.[1])

Prema ovim informacijama u ljubljanskoj biskupiji uopće nemaju kateheti nikakve »Pragmatike«. A što se honorara pisaca tiče, to pisci u ljubljanskoj biskupiji ne dobivaju honorara po komadu udžbenika i prodajnoj cijeni njihovoj, nego **po rukopisu.** Ako je rukopis prvi, novi, onda se piscu za njegov rukopis dade honorar od 5.000 D. i stvar je svršena.

---

[1]) O honoriranju veroučnih knjig v Sloveniji:

Pokazala se je neskladnost, katere krščanska zavest ne prenese: za knjigo ki mora iti v velikih množinah, založnik ponuja veliko nagrado, brez ozira na to, koliko je bilo dela in kakšne vrste je delo; nasprotno pa je knjiga, za katero je treba največ studij, in daje največ dela, za založnika »slaba« — ker je pač namenjena le najvišjim razredom in se ne raspača dosti.

Ako kateketje sami ne odpravijo take gorostasnosti — da se manj vredno delo bogato plačuje, za težja dela pa, ki se morda ne bi natisnila, ni autorja — mora pač duhovna oblast kaj storiti.

V Sloveniji katehetsko društvo odredi honorar po delu ne po rentabilnosti; plača tudi naročeni rokopis, ki se včasi niti natisniti ne more (ker se je zakon spremenil ali karkoli). Pri ponatisih plačuje resnično delo. Plačuje pa iz verskovzgojnega fonda, ki ga daje duhovna oblast iz prodaje vseh veroučnih knjig, in sicer 2% prodajne cene.

Honorarji so bili doslej po 5.000 Din. za prvi rokopis; za popravila in izboljšavanje v II. natisku 2.000 Din.

Noben slov. katehet ni nobene knjige za šolo sam založil. Kakega pravilnika za honoriranje tudi profesorji nimajo.

Ako pak kod ponovnoga izdanja i štampanja treba u rukopisu štogod izmijeniti ili nadopuniti, onda se u drugom izdanju piscu za to dade honorar od 2.000 D. Sve pak ove honorare katehetima daje duhovna oblast iz vjersko-uzgojnog fonda, iz prodaje vjeronaučnih udžbenika i to 2% prodajne cijene. Tako, eto, u ljubljanskoj biskupiji.

No da vidimo sada kako je, prema ovoj našoj »Pragmatici« u nas, pa onda neka se sudi:

Evo, ovdje leži naša Mala »Biblijska povijest St. i Nov. Zavj.« za osnovne škole. I to ne nova nego prerađena po Šimončiću, koju je on opet priredio po Knechtu — štampana je školske godine 1926./7. u 50.000 kom. A prodaje se po 12 D. komad.

Po ovoj »Pragmatici« eto koliki bi se u nas honorar tražio za ovu malu »Bibliju«. Oni bi tražili, ako je ova »Biblija« nova:

do 5.000 komada, uz 25% traže 15.000 D.
do 10.000 komada, uz 6% traže 3.600 D.
do 20.000 komada, uz 3% traže 3.600 D.
do 50.000 komada, uz 2% traže 7.200 D.

Dakle za ovu malu »Bibliju« traže u nas po ovoj »Pragmatici« **29.400 D.** dok bi za nju u Ljubljani dobili golih **5.000 D.**

A koliko bi se u nas tražio po ovoj »Pragmatici« honorar, ako bi se u ovoj »Bibl. povijesti« tekst štogod promijenio ili nadopunio? Evo, koliko:

do 5.000 komada, uz 15% traže 9.000 D.
do 10.000 komada, uz 3% traže daljnjih 1.800 D.
do 20.000 komada, uz 1 i 5% traže daljnjih 1.800 D.
do 50.000 komada, uz 1% traže daljnjih 3.600 D.

Dakle za ponovno i promijenjeno izdanje ove »Biblije« traži se u nas **16.200 D.** dok bi u Ljubljani za ovakav udžbenik dobili golih **2.000 D.**

A ako se ova »Biblija« uopće bez ikakve promjene štampa, onda se po ovoj »Pragmatici« traži u nas za ovu Bibliju:

do 5.000 komada, uz 10%	. . . .	6.000 D.
do 10.000 komada, uz 20%	. . . .	1.200 D.
do 20.000 komada, uz 1%	. . . .	1.200 D.
do 50.000 komada, uz 0.5%	. . . .	1.800 D.

Dakle ukupno 10.200 D. dok u Ljubljani ne bi dobili ni pare, jer se tamo plaća kod ponovnog štampanja faktični rad.

Tako, kako je sa »Bibl. povijesti«, upravo tako je i sa »Malim katekizmom« za II. r. osnovne škole, koji se je prošle šk. godine u 50.000 komada štampao. Za prvo novo se izdanje ovog katekizma po ovoj Pragmatici traži 14.700 D. a za svako ispravljeno izdanje 8.100 D. a za svako nepromijenjeno štampanje 5.100 D. A tako je, analogno, i sa svim ostalim udžbenicima po ovoj Pragmatici.

Ali, što je sada najkarakterističnije, prema ovoj »Pragmatici« ne traži se rečene honorare samo za rukopise, koji se svi moraju da namire iz

čistoga prihoda ovih udžbenika. Tu se jošte traže i drugi honorari. Tako se, prema ovoj »Pragmatici«, traži za trojicu cenzora udžbenika 750 D. à 250 D. Isto tolika opet svota se traži i za svako ponovno izdanje (cenzuru). Uz to se traži i trošak oko prepisa rukopisa u 4 primjerka na stroju, koji se isto tako imade da namiri iz prištednje. Iz te prištednje mora da se i taksa za državnu cenzuru plati. Uz to prema ovoj »Pragmatici« mora da postoji i jošte jedan poseban odbor od tri lica, koji će se brinuti za tehničku stranu. Taj će odbor sklapati ugovor sa autorima glede honorara za njihov trud kod svake naklade. Za taj posao ovim trim licima isto tako pripada dogovorno honorar, koji se opet imade da isplati iz prištednje. A kada se svi ovi izdaci namire: i tiskarski troškovi, i honorari za rukopise, i nagrade za cenzore, prepise, korekture, revizije, takse, koje i isti svjetovni pisci prema »Pravilniku« Minist. Prosvjete moraju da sami namire od svojih honorara; kada se svi ti naslovi namire, onda preostali čisti prihod neka ide fondu za podignuće »Katehetskog Doma«! Tu mi na um pade ona u narodu, što ju otac svomu sinu, malomu cigančetu reče: Sinko nà, tu sam izgubio jedan dinar, ne mogu da ga nađem — traži ga, možda ga ti nađeš. Ako ga ne nađeš, neka ostane crkvi na oltar!!!

Da se pak na ovakav način i na osnovu ove »Pragmatike«, u istinu neće ništa, ili vrlo malo do-

prinijeti fondu za »Katehetski dom«, i da će sa tolikima honorarima i naslovima naša gospoda pisci u istinu sav čisti prihod udžbenika razgrabiti, neka tomu posluži samo ovaj primjer.

Kateheta g. dr. P. dao je prošle godine svoju Liturgiku za srednje niže škole štampati u zemaljskoj nakladi školskih knjiga. Jer je on svoju Liturgiku svu ponovo preradio i usavršio, to je on prema čl. 15. »Pravila« izdanih po Min. Prosvjete od 7. februara 1921. br. 826. dobio, kako sam informiran, od vlade honorar sa 5% za svoju Liturgiku u iznosu od 12.000 D. G. dr. G. pak u isto vrijeme dao je štampati svoju »Bibl. povjest St. i Nov. Zavjeta« u nakladi duhovne oblasti. I taj udžbenik nije bio niti prerađen niti novi, nego je g. dr. G. uz sitnu izmjenu, »Stari i Novi Zavjet«, koji su do sada bili svaki za sebe i napose, sklopio u jednu knjigu. Prema gornjem »Pravilniku« Min. Prosvjete, on bi od vlade u najpovoljnijem slučaju za ovu svoju »Bibl. povjest« dobio honorar od 12.000 D. kano i dr. P. a u istinu tražio je, i dobio je od Duhovne oblasti 30.000 D. Ali ovo je sada jošte najfatalnije. Ovaj se sada Udžbenik vrlo slabo raspačava, i trebat će najmanje jošte pet godina, kako to izvješćuje Upr. Nadb. Tiskare, dok se raspača. Razlog, zašto se tako slabo raspačava, jest taj, jer je toga Udžbenika jošte od prije bilo dosta na zalihi. A drugo, zato, jer se mnoga djeca i sa onom »Bibl. povjesti« iz osnovne škole

služe u I. i II. razr. srednjih škola, te i po njoj lako nauče one »Bibl. propovijesti«.

No jerbo je g. dr. G. tražio da mu se namah njegov honorar od 30.000 isplati, a isto tako i Tiskara morala da namiri tiskarske svoje troškove, koji iznose 210.040 D. a nije se od drugda moglo to sve da namiri, što je drugo preostalo, nego da se sve to namiri iz prištednje, koju se je dobilo za »Bibl. povjest« osnovnih škola, i za »Mali Katekizam« osnovnih škola, koje sam ja, prema odobrenju duhovnog stola, dao prošle godine štampati, a koja je prištednja namijenjena za »Katehetski dom«.

Upravo tako, ama na vlas, upravo tako će se dogoditi i kod onih triju Udžbenika za šegrtske škole — namjesto jednoga — koje se je i protiv odluke ovog duhovnog stola dalo da ih se priredi a onda i štampa, a bit će samo na štetu i vjerske obuke i materijalnu. Šegrti ih ne će kupovati, ili vrlo malo. Autor g. Heffler neka za svaki udžbenik, kano i g. dr. G. potegne 30.000 D. = 90.000 D., pa bilo to i manje. Tiskara pak mora da namiri svoje tiskarske troškove. Otkuda da se onda sve to namiri nego opet iz čistoga prihoda. Tako će se, eto, na osnovu ove »Pragmatike« jednom rukom graditi, a drugom rukom rušiti.

A da će uz to izmed takozvanih autora i ovih različnih odbora na osnovu ove Pragmatike doći i opet do neminovnih razračunavanja i nesuglasica,

kako je to i ovih dana došlo, o tomu ne treba niti posumnjati.

Prema tomu, kako svako lako može da vidi, u nas se, na osnovu ovakve »Pragmatike«, nikako ne će, na ovakav način izigravanja, pribrati kakva glavnica za naumljeni Katehetski Dom. Dok su Slovenski kateheti, uz lično odricanje, kod sebe stvorili vjersko uzgojni fond, određujući sebi minimalni honorar po radu (5000 odnosno 2000 D.) a ne po rentabilnosti, dotle se u nas i ono što se pribere, raznese, te se traži honorar od 30.000 odnosno 29.400 odnosno 16.200 D. — bez obzira na to koliko je bilo posla, i kakve vrste posao.

U ostalom, prije nego li da sada konačno moje mišljenje rečem, smatram si za dužnost, da svratim na dvoje pozornost.

Protiv zaslužene i pravedne nagrade za svaki rad, pak i za ovakav, nitko nije i ne može da bude... Ovdje jedno hoću da naglasim, da bi naime to neoprostiva greška bila, koja će se i te kako na vjerskoj obuci i u narodu osvetiti, ako se u nas, za volju novčanog umovanja, na laganu ruku neprestano mijenjaju vjeronaučni udžbenici, te se i sada hoće da zabaci iz naše nastave stoljetni vjersko-obukovni sistem u školskim udžbenicima osnovne škole, koga se sistema do sada nije odrekla niti jedna katolička crkvena provincija niti biskupija, kako, eto, ovdje svjedoče vlastoručne izjave svih biskupa austrijskih, te dokumenti za čitavu Njemačku iz Bonna i Bavarske,

kano i za crkvene provincije rimsku, torinsku i milansku, te napokon i biskupiju mariborsku.

Nedavno se u novinama našim potužio neki otac na neprestanu zloupotrebu sa školskim udžbenicima, da roditelji već ne mogu da izdrže silnih izdataka za knjige, te pozivlje vladu, da tome već jednom napravi kraj, i neka sve školske udžbenike uzme, uz odštetu, u svoju svojinu, i štampa kano i prije u Nakladi školskih knjiga, da budu knjige jeftinije, i da se ne mijenjaju svaki čas, kako to sada biva. Uz ovako česte promjene i manipulaciju i sa vjeronaučnim udžbenicima, kako bi onda odbio duhovni stol od sebe ovakav prigovor, u slučaju, da se i vjeronaučne udžbenike ponovno potegne pod zemaljsku nakladu školskih knjiga? Reklo bi se: vi ste ravni laicima.

Drugo: prigovori nekoje gospode kateheta, da njima ne treba nikakvoga katehetskog doma, jer da se oni ne će da vežu, takvi prigovori niti u tom slučaju ne isključuju opravdanost stvaranja ovakvoga fonda. Odlučnom i ustrajnom voljom, i uz odricanje, ovakvim čistim prihodom vjeronaučnih udžbenika može da se po vremenu stvori fond, od koga se u nepovoljnim vremenima i mimo »Katehetskog doma« može da podupire i plaća one katehete, koje sama država ne će da plaća. Eto, u zagrebačkim osnovnim školama petorica kateheta, poradi budžetske nemogućnosti, već čitavu godinu ne dobivaju niti pare. Zar se ne bi onda moglo

s takvim čistim prihodom barem donekle pripomoći ovakvim katehetima, dok nastanu povoljnije prilike, ako se već ne će katehetskog doma. Za to bi, po mojem mišljenju, najuputnije, a i najpravednije bilo, kad već duhovna oblast izdaje vjeroučne Udžbenike sama, da ona unaprijed od svakoga pisca, ili prerađivača, otkupi takav novi udžbenik, kako to u nekim slučajevima čini i svjetovna vlast, te tako postane takav udžbenik svojinom duhovne oblasti. A duhovna će onda oblast kod svakoga ponovnoga izdanja u takav otkupljeni udžbenik sama moći unositi eventualne izmjene ili ispravke, a koji u suštini ne mijenjaju djela. Na taj način će se izbjeći čestim promjenama udžbenika, koje su dobroj stvari više na štetu nego li na korist. A ja sam uvjeren, da će tada u korist dobre stvari i tako česta navala na vjeronaučne udžbenike napose osnovnih škola, prestati, a fond za katehetski dom će porasti. Ali uz ovakvu »Pragmatiku«, koja ne konfirmira, nego absorbira, do takvoga se fonda dakako nikako ne će doći, dok si ga Slovenci kako rekoh, eto, sve po malo stvaraju.

Na osnovu svega do sada rečenoga ja predlažem, da se katehetskom društvu odgovori:

Na podnesak toga hrv. k. Katehetskog Društva od 29./12. 1928. u pogledu »Nacrta pragmatike« između pisca i nakladnika vjeronaučnih udžbenika saopćuje se katehetskom društvu, da će od sada duhovna oblast koja sada izdaje u svojoj vlastitoj nakladi sve vjeroučne udžbenike otkupiti, sporazumno sa dotičnim piscem, svaki novi rukopis od pisca, te će isti rukopis postati svojinom duhovne oblasti, koja će kod ponovnog izdanja u otkupljeni rukopis moći unositi manje izmjene i ispravke a koji u glavnom ne mijenjaju djela!

Duhovna će oblast piscu za njegov prihvaćeni rukopis dopitati honorar kako je pravedno, ne po procentu prodajne cijene, nego po radu. Kada bi se naime honoriralo po prodajnoj cijeni, onda bi pisac za vjeroučni udžbenik, koji mora da ide u velikim množinama, dobio veliku nagradu, bez obzira na to, koliko je uložio truda i posla, i kakove je vrste bio posao. Nasuprot, pisac za vjeroučni udžbenik, za koga je morao da uloži vrlo mnogo studija i nabavi skupi naučni pribor, i koji je zadao najviše truda i vremena, dobio bi vrlo slabu nagradu, jer je dotični vjeroučni udžbenik namijenjen samo za najviše razrede, gdje imade vrlo malo učenika, te se nemože dosta da raspača, a prema tomu ne može da se u većoj nakladi štampa. A to je velika nepravda.

Prema tomu duhovna će oblast prihvaćeni rukopis od pisca otkupiti kano u pojedinim slučajevima i Prosvjetno odjeljenje u sporazumu sa dotičnim piscem, bilo okruglo, ili po arku, ili kako se honorira u drugim krajevima.

Što se pak tiče vjeroučnih udžbenika za osnovne škole, ovaj je nadb. duhovni stol odlučio, da dosa-

dašnji sistem katekizma sa čistim pitanjima i odgovorima, te od Biblijske povijesti odijeljen, imade da i nadalje ostane kano i do sada nepromijenjen. Sada se, kako je poznato, kod sv. Stolice u posebnom odboru na tom radi, da se izdade za čitavu Crkvu zajednički katekizam, i to sa kratkim pitanjima i odgovorima, pak će se prema tomu katekizmu onda i u nas takav katekizam prirediti.«

Eto, tako sam ja o predloženoj pragmatici u konsistoriju svoje mišljenje izložio. I prisutni zagrebački Ordinarij, i svi prisutni članovi konsistorija ovaj moj obrazloženi predlog prihvatiše i odobriše.

A sada ja pitam i svakoga pravednoga čitaoca, neka i on reče, da li je ovaj moj predlog i moje mišljenje o ovoj predloženoj pragmatici ispravan ili ne. Ako li sam pak ja možebiti protiv moje volje ili znanja stvarnu kakvu neispravnost istakao, ili zastupao, ja ju drage volje opozivljem i ispravljam.

Da završim, jer se ova stvar i onako odviše otegnula. Komu je do istine, svatko je iz dosada predočenoga mogao da vidi, koliko odgovaraju istini izjave i protudokazi gg. Hefflera i drugova. Možebiti da se prigoda pruži, da se i na nekoje druge pojave osvrnem koje su u savezu sa rečenim nekatekizmom, ili bolje u savezu sa katekizmom, koga sada Prosvjetno odjeljenje, na osnovu Raspisa Minist. Prosvjete, zabranjuje upotrebljavati u II. razredu osnovnih škola.